

بررسی وضعیت اجتماعی - اقتصادی شاغلان بخش گردشگری شهر خرم آباد

مهدی قرخلو - دانشیار دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا

سعید حیدری نیا* - کارشناس ارشد، رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز

نبی مرادپور - دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران

فاطمه هادی الاصل - دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته مدیریت جهانگردی، آموزش عالی قشم

پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۲/۲۵

دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۱۱/۸

چکیده

امروزه، گردشگری شهری یکی از راه‌های کسب درآمد جهت افزایش توان اقتصادی و اجتماعی و یکی از نیروهای اجتماعی بسیار مهم (شهری) به حساب می‌آید که اهمیت بین‌المللی اقتصادی و ژئوپلیتیکی بسیاری نیز دارد. گردشگری به‌طور جهانی فضاهای فرهنگی، اجتماعی، و جغرافیایی را می‌سازد، بازسازی می‌کند، و ساکن می‌شود. شهر خرم‌آباد با داشتن جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان سالانه پذیرای گردشگران زیادی است، با این روند، این شهر در حال تبدیل شدن به یکی از قطب‌های گردشگری شهری است. بنابراین، اجرای این پژوهش جهت شناسایی آثار گردشگری بر وضعیت اقتصادی - اجتماعی ساکنان شهر خرم‌آباد، به‌خصوص شاغلان وابسته به بخش گردشگری، الزام‌آور است. روش پژوهش مبتنی بر توصیفی - تحلیلی که با پیمایش میدانی جهت تکمیل پرسشنامه‌ها همراه شده و داده‌های مورد نظر نیز از طریق نرم‌افزار آماری SPSS۲۱ پردازش شده‌اند و از آزمون‌های آماری کای اسکوئر، ضریب همبستگی کندال و آزمون تی تک نمونه‌ای برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که گردشگری شهری بر مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی زندگی شاغلان بخش گردشگری تأثیر مثبت دارد و کیفیت زندگی این گروه نسبت به شاغلان بخش‌های دیگر (کشاورزی و مشاغل آزاد) از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است.

کلید واژگان: شاغلان بخش گردشگری، شهر خرم‌آباد، گردشگری، وضعیت اقتصادی - اجتماعی.

مقدمه

گردشگری در قرن بیستم با اختراع وسایل مختلف مسافرتی شکل جدیدی به خود گرفت. فشرده‌گی فضا - زمان در عصر حاضر ناشی از فناوری اطلاعاتی و ارتباطی است که در بستری از سرمایه‌داری سازمان‌نایافته شکل گرفته است. در این میان، فضای جغرافیایی شکل گرفته از این فرایند بیش از همه به جریان‌هایی وابسته است که در چارچوب منطق شبکه باز تولید فضا را در خدمت سرمایه‌داری سازمان‌نایافته قرار می‌دهند. یک گونه از این جریان‌ها جابه‌جایی گردشگران میان فضاهای جغرافیایی است (مافی و سقایی ۱۳۸۷: ۲۲). گردشگری یکی از نیروهای اجتماعی بسیار مهم (شهری) به حساب می‌آید که اهمیت بین‌المللی اقتصادی و ژئوپلیتیکی بسیاری نیز دارد. گردشگری به‌طور جهانی فضاهای فرهنگی، اجتماعی، و جغرافیایی را می‌سازد، بازسازی می‌کند، و ساکن می‌شود. نمی‌توان انکار کرد که گردشگری یک نیروی فوق‌العاده برای تغییر است و در بسیاری از کشورها نیرویی برای خوشبختی به حساب می‌آید. هزاران بازدیدکننده‌ای که برای گردش می‌آیند، نه تنها همراه خود پول می‌آورند، بلکه زندگی محلی را به وضع بهتر یا بدتری تغییر می‌دهند (Rossana 2007: 95). گردشگری براساس وجود جاذبه‌های دیدارگر شکل می‌گیرد. شهرها یکی از مکان‌های گردشگری پرجاذبه هستند. مردم ترجیح می‌دهند جهت تجدید قوای روحی و جسمی برای مدت کوتاهی هم که شده محیط شلوغ اطراف خود را رها کنند و به دامن سرسبز طبیعت روی آورند. صنعت گردشگری در توسعه کشورها، به‌ویژه در زمینه ایجاد اشتغال، بسیار مهم است (Daryabari & Ebrahimi 2010: 19). بنابراین، این صنعت به‌منزله یکی از عوامل عمده تغییرات اجتماعی - اجتماعی بدل شده است (لطفی ۱۳۹۱: ۸۰). با اینکه کشور ایران از لحاظ داشتن جاذبه‌های گردشگری جزء ۱۰ کشور برتر دنیاست، به‌منزله صنعتی نوپا در داخل کشور محسوب می‌شود و می‌تواند در اقتصاد بسیاری از شهرهای گردشگری تأثیر بسزایی داشته باشد. گردشگری شهری می‌تواند در کاهش بسیاری از مشکلات نظیر بیکاری، رکود صنایع محلی، و... مؤثر شود و می‌تواند به نظام مدیریت شهرها در جهت افزایش توان اقتصادی شهر و به تبع آن افزایش درآمد سازمان‌های اداره‌کننده شهر (شورای شهر و شهرداری‌ها) منجر شود. خرم‌آباد شهری فرهنگی، تجاری، خدماتی، و توریستی است. به باور بسیاری از پژوهشگران، دره تاریخی خرم‌آباد به سبب برخورداری از شرایط مناسب آب‌وهوایی و قرار گرفتن در مسیر راه‌های باستانی شمال به جنوب و غرب به شرق یکی از کانون‌های مهم زیست بشر در دوران پیش از تاریخ بوده است. ابزارهای سنگی به‌دست‌آمده از غارهای پنج‌گانه پیش از تاریخ خرم‌آباد قدمت این بخش از پهنه ایران‌زمین را به چهل هزار سال پیش برمی‌گرداند. وجود آثار و جاذبه‌های متعدد تاریخی نظیر قلعه تاریخی فلک‌الافلاک (دژشاپور خواست)، مناره آجری، گرداب سنگی، سنگ‌نوشته، پل شکسته، و آثار متعدد دیگر نشان‌دهنده لایه‌های مختلف تاریخی و تمدنی در این دره سرسبز و خوش آب‌وهواست. شهر خرم‌آباد، با توجه به پیشینه کهن و جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی و اماکن تفریحی فراوان و تسهیلات، خدمات، و تأسیسات زیربنایی جهانگردی مناسبی که دارد می‌تواند در زمینه جذب گردشگر و سرمایه‌گذاری مناسب بخش دولتی و خصوصی به قطبی گردشگری تبدیل شود. این پژوهش سعی دارد به بررسی تأثیر توریسم در توسعه اقتصادی - اجتماعی، فرهنگی و ارتقای کیفیت زیست ساکنان شهر خرم‌آباد، که در صنعت گردشگری فعالیت دارند، بپردازد. مسئله اصلی اینجاست که آیا بین توسعه توریسم و توسعه مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی ارتباطی وجود دارد؟ اگر ارتباطی وجود دارد، این ارتباط در بین مؤلفه‌های مورد نظر در چه سطحی از معناداری قرار دارد؟ این پژوهش با پیش‌فرض اینکه بین توسعه توریسم با توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی و ارتقای کیفی زیستی مردم شهر خرم‌آباد رابطه معناداری وجود دارد، در پی پاسخ به سؤالات یادشده است.

مبانی نظری

صنعت گردشگری شهری آن قدر مهم است که در سراسر شهرهای دنیا مورد توجه اکثر کشورها قرار گرفته است. در زمینه گردشگری شهری، پژوهش‌های زیادی در ایران و جهان صورت گرفته است. در سال‌های اخیر، در قالب سمینارها و برنامه‌های مختلف، بر لزوم توجه به گردشگری شهری در ایران تأکید شده است. در رابطه با موضوع پژوهش، موحد و دولت‌شاه در سال ۱۳۸۹، در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی ظرفیت‌های گردشگری جهت توسعه گردشگری شهر خرم‌آباد»، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی مبتنی بر عملیات میدانی به این نتیجه رسیدند که شهر خرم‌آباد ظرفیت لازم را برای تبدیل شدن به قطب گردشگری دارد. در جدول ۱، به‌طور خلاصه، به چند مورد از تحقیقات صورت گرفته در زمینه گردشگری شهری اشاره می‌شود.

جدول ۱. پیشینه پژوهش

نویسنده	سال	عنوان	روش تحقیق	نتیجه
نوریخس و سراسکانرود	۱۳۸۹	نقش گردشگری شهر در توسعه اقتصادی کلان‌شهرها	توصیفی-تحلیلی	جاذبه‌های توریستی می‌توانند نقش مؤثری در ارتباط با اقتصاد کلان‌شهرها داشته باشند.
رنج‌پور و همکاران	۱۳۹۰	بررسی فرضیه توریسم منجر به رشد در ایران طی دوره ۱۳۴۷-۱۳۸۸	جوهانسون-جوسلیوس	توسعه صنعت گردشگری می‌تواند به‌منزله محرک تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی شود.
قدمی و غلامیان	۱۳۹۰	بررسی کیفیت مبادی ورودی شهرهای گردشگری با تأکید بر جامعه گردشگران (نمونه موردی: بابلسر)	پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه	مسیر پیاده‌مطمئن ضمن معرفی بافت و عناصر بارز آن به‌منزله یک راهی و یک هادی مناسب می‌تواند هر ناشناسی را با بافت مانوس و حیات را درون بافت جاری کند.
مهرگان و همکاران	۲۰۱۲	تأثیر گردشگران خارجی بر شاخص توسعه انسانی طی دوره زمانی ۲۰۰۷-۱۹۶۷	وقفه خودبازگشتی	رابطه مثبت و معناداری میان ورود گردشگران خارجی و شاخص توسعه انسانی در کوتاه‌مدت و بلندمدت وجود دارد.

با در نظر گرفتن اینکه صنعت توریسم مقوله‌ای چندبعدی است، برای شناخت آن و تلاش در جهت توسعه این صنعت باید ابعاد مختلف را مد نظر داشت. این جنبه‌ها ممکن است شامل مواردی مثل اقتصاد، جامعه‌شناسی، مدیریت، روانشناسی، و جغرافیا باشد. در این مبحث، مقوله توریسم از دیدگاه اقتصادی و جغرافیایی آن بیشتر مدنظر است. امروزه، گردشگری شهری یکی از اشکال مهم گردشگری به حساب می‌آید (محمدی ۱۳۹۲: ۱۸۳). شهرها با ارائه کالا و خدمات متنوع دامنه وسیعی از فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی را فراهم می‌آورند. شهرها همچنین با ارائه فعالیت‌های خدماتی مانند امکانات پذیرایی و فراغتی زمینه توسعه گردشگری را ایجاد می‌کنند (تیموتی ۲۰۰۵). شاو و ویلیامز (۱۹۹۴) نیز تأکید دارند نواحی شهری، با تمرکز بالایی از امکانات و جاذبه‌ها، نیازمندی‌های بازدیدکنندگان و ساکنان خود را فراهم می‌کنند. سازمان جهانی جهانگردی (W.T.O) توریسم را چنین تعریف می‌کند: توریسم عبارت است از مجموعه کارهایی که یک فرد در سفر و در مکانی غیر از محیط عادی خود انجام می‌دهد و بیش از یک سال متوالی در آن مکان‌ها نمی‌ماند» (جهانیان و نادعلی‌پور ۱۳۸۸: ۱۹). همچنین، می‌توان گردشگری را خروج از محیط معمول زندگی (سازمان جهانی گردشگری ملل متحد (UNWTO)، به نقل از برنت ریچی، ۲۰۰۹: ۷) مد نظر قرار داد. فاصله گرفتن از خانه حس تنوع و تازگی و دوری از پرمردگی و تکرار را به دنبال دارد و جذابیت سفر در همین نکته نهفته است (Cohen Erik, 2004: 41).

ساکنان شهرها جهت دوری از آلودگی شهر و خستگی ناشی از زندگی شهرنشینی نیازمند تفریح و گذران اوقات فراغت

در محیط‌های سالم و تفرجگاه‌های شهری‌اند تا از آن لذت ببرند؛ به طوری که در ازای هر یک میلیون دلار تولیدشده از این صنعت می‌توان بیست هزار شغل جدید ایجاد کرد (لاندبرگ و همکاران ۱۳۸۳: ۳). از این رو، کشورها و شهرهای مختلف در جذب گردشگر تلاش زیادی می‌کنند. همچنین، تأیید سهم اهالی محل از سودهای گردشگری و تلاش برای ارتقای انگیزه‌ها و علائق مردم محل از فواید گردشگری است (عظیمی ۱۳۹۰: ۳۷). با این حال، گردشگری شهری علاوه بر مدافعان آن، مخالفانی نیز دارد، اما آنچه مهم است تلفیق نظریه‌های این دو گروه است. نوع توسعه گردشگری را باید بر مبنای پاسخگویی به ارزش‌های اقتصادی-اجتماعی مردم، منابع مصنوعی، و طبیعی انتخاب کرد (معصومی ۱۳۸۴: ۸۷-۹۵). این نوع دیدگاه بیشتر بیانگر مدل سیستمی است. هرگونه برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری باید به توانمندی شهرها در ارائه خدمات مستقیم و غیرمستقیم توجه داشته باشد (لطفی ۱۳۸۶: ۱۶). گردشگری علاوه بر کمک در حفظ بناهای تاریخی به منزله میراث فرهنگی، می‌تواند در توسعه شهر نیز نقش مثبتی داشته باشد (موحد ۱۳۸۶: ۱۱۶) و به منزله سازوکاری برای افزایش درآمد و اشتغال در هر دو بخش رسمی و غیررسمی به شمار آید. (Lanza et al 2005: 87). سهم ۴/۱۰ درصدی گردشگری در تولید ناخالص جهانی در سال ۲۰۰۴، به ۹/۱۰ درصد در سال ۲۰۱۴ خواهد رسید (Lee 2007: 100). کریستوفرلو در کتاب خود با عنوان گردشگری شهری: بازدیدکنندگان، اقتصاد و رشد شهرهای بزرگ، چهار رابطه بین گردشگری و مناطق شهری را بررسی کرده است. او میان عوامل اولیه، ثانویه، و دیگر عوامل منابع گردشگری شهری تمایز قائل شده است. عوامل اولیه دلایل عمده و اصل دیدار بازدیدکنندگان از شهر را فراهم می‌آورند. عوامل ثانویه از قبیل محل سکونت و محل خرید و عوامل اضافی مانند حمل و نقل یا اطلاعات گردشگری اگرچه در موفقیت گردشگری شهری نقش بسیار مهمی دارند، مهم‌ترین عامل جذب گردشگر به حساب نمی‌آیند. عناصر کلیدی‌ای که می‌تواند علاقه بازدیدکننده را به مناطق شهری افزایش دهد عبارت‌اند از: بخش‌های تاریخی، سواحل، نمایشگاه‌ها، و مراکز گردهمایی، وقایع، و جشنواره‌ها (Judith ruetsche 2006: 117). گردشگری فعالیتی است که غیر از مزایای اقتصادی و اشتغال‌زایی، تأثیرات اجتماعی و فرهنگی بسیاری دارد. از تعامل افکار و اندیشه‌ها، سلاقی، و باورها در بستر مکان و در عرصه زمان است که بعد مرئی فرهنگ و تمدن متبلور می‌شود و مدنیت و شهرنشینی زاده می‌شود (خاکساری و همکاران ۱۳۹۲: ۱۲۷).

روش پژوهش

روش پژوهش در این تحقیق توصیفی-تحلیلی است. در مقاله حاضر، با توجه به موضوع بررسی‌شده، از دو روش اسنادی و میدانی بهره گرفته شد. در روش میدانی، از پرسشنامه برای گردآوری اطلاعات استفاده شد. در ادامه نیز، با تکیه بر مطالعات توصیفی و مشاهدات عینی و ابزار پرسشنامه، با بررسی نتایج حاصل از داده‌های پیمایشی از میان شاغلان بخش کشاورزی، مشاغل آزاد، و بخش گردشگری به اثبات فرضیه تحقیق پرداخته شد. نتایج حاصل از پرسشنامه به وسیله نرم‌افزار آماری SPSS تأیید شد. در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. در مجموع، تعداد افراد پرسش‌شونده ۲۷۰ مورد است. در این زمینه، از دو نوع پرسشنامه استفاده شد:

پرسشنامه اول: برای سنجش تأثیر توریسم بر توسعه اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی بر شاغلان بخش گردشگری است که از کل جامعه آماری تعداد ۹۰ خانوار به منزله نمونه انتخاب شدند.

پرسشنامه دوم: برای مقایسه وضعیت اقتصادی و اجتماعی بین شاغلان بخش گردشگری با بخش کشاورزی و مشاغل آزاد طراحی و ۱۸۰ نفر مورد پرسش قرار می‌گیرند تا نتایج به دست آمده با نتایج موجود در پرسشنامه اول مقایسه شود.

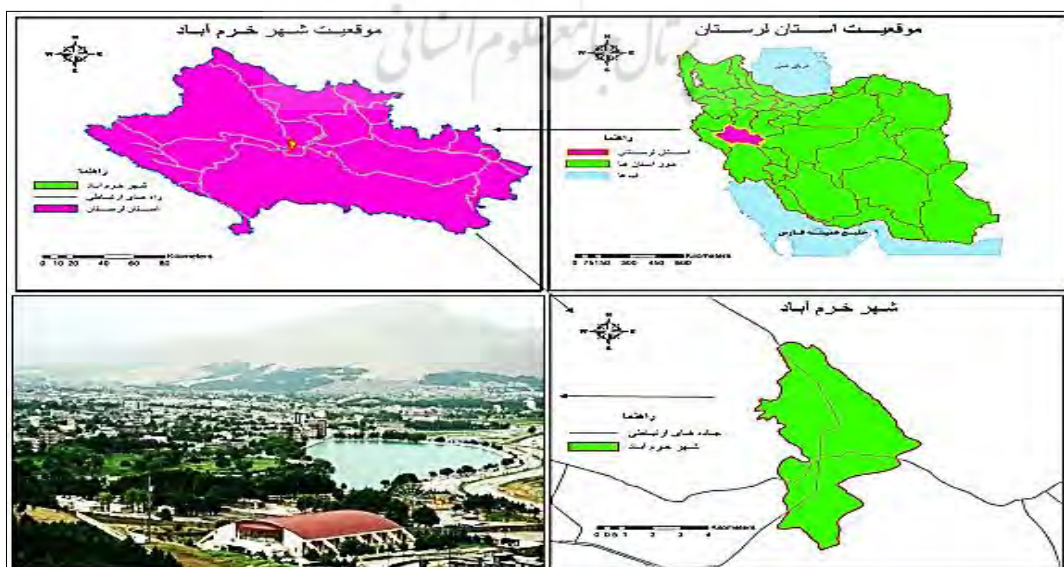
پس از مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه‌های اولیه، متغیرهایی که به نظر می‌رسد با متغیر توسعه اقتصادی- اجتماعی شاغلان بخش گردشگری شهری در شهر خرم‌آباد مرتبط باشند، شناسایی شدند. متغیرهای مطالعه‌شده این پژوهش تحت عوامل وضعیت مسکن، وضعیت بیمه، رضایت خانوارها از شغل، سطح درآمد، انگیزه ماندگاری در محل سکونت، فرصت‌های شغلی، شرکت در کلاس‌های آموزشی، و سطح آگاهی بررسی شدند.

محدوده مطالعه‌شده

شهر خرم‌آباد با جمعیتی معادل ۵۵۸ هزار و ۴۵۳ نفر در سرشماری سال ۱۳۹۰، در میان کوه‌های موازی شکل آهکی به ارتفاع ۱۱۷۰ متر بین ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول و ۳۰ درجه و ۳۲ دقیقه عرض جغرافیایی واقع شده است (ایزدپناه ۱۳۷۶: ۱۶). این شهر در فاصله ۴۸۰ کیلومتری جنوب غرب تهران، در دره‌ای خوش آب‌وهوا با درختان انبوه و جویبارهای پرآب و در میان کوه‌های بلند واقع شده و به لحاظ طبیعت خاص خود مناظر دیدنی و تفرجگاه‌های طبیعی فراوانی دارد. از لحاظ قدمت و سابقه تاریخی، این شهر با تاریخ چندهزارساله‌ای که دارد، یکی از شهرهای قدیمی ایران به شمار می‌آید که در طی تاریخ، دستخوش تغییرات زیادی شده است. بررسی جاذبه‌های شهر نشان می‌دهد (جدول ۲) شهر خرم‌آباد به توجه به موقعیت جغرافیایی و نقش سیاسی از دیرباز مورد توجه بوده است. بنابراین، زیرساخت‌ها و خدمات شهری مناسب را جهت توسعه گردشگری دارد.

جدول ۲. طبقه‌بندی جاذبه‌های شهر خرم‌آباد

طبیعی	انسان‌ساخت اما نه با اهداف جذب بازدیدکننده	انسان‌محور با هدف جذب گردشگر	رویدادهای خاص
چشمه آب گردان دارایی	قلعه فلک‌الافلاک	دریاچه و سراب کیو	پل شاپوری
چشمه آب آراز	سنگ‌نوشته دوره صفوی، سنگ‌نوشته قرن ششم	سرای جنکایی	گرداب سنگی
دره خرم‌آباد	منار قدیمی	ساماندهی محیط قلعه فلک‌الافلاک	بازار سید میرزا رضا
دره حوض موسی	مسجد جامع	پارک صخره‌ای	پل خرم‌آبادی
غار گنجی	مقبره باباطاهر، مقبره فلک‌الدین، مقبره زید بن علی، آسیاب گبری		

تصویر ۱. موقعیت منطقه مطالعه‌شده

یافته‌های پژوهش

در این قسمت، برخی از مشخصات فردی نمونه‌های تحقیق و شاخص‌های توصیفی و تحلیلی داده‌های مربوط به سؤالات پرسشنامه با استفاده از جدول و نمودار بررسی می‌شود.

یافته‌های توصیفی پرسشنامه اول

۲۷۰ خانوار از ساکنان شهر خرم‌آباد که دارای مشاغل متفاوت (کشاورزی، آزاد، و مشاغل وابسته به گردشگری) بوده در تحقیق حاضر سنجیده شده‌اند. در این پژوهش، تأکید بر پرسش‌شوندگان (۹۰ خانوار) ساکن شهر خرم‌آباد است که شغل آن‌ها وابسته به بخش گردشگری است. مشخصات فردی آن‌ها در قالب جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع درصد و فراوانی جنسیت آزمودنی‌ها (شاغلان بخش گردشگری)

جامعه	آماره		مرد		زن	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۶۵	۲۲٫۲	۲۵	۲۷٫۸		

طبق یافته‌های میدانی و مشاهدات نگارندگان این افراد عمدتاً در مشاغلی مانند مغازه‌داری، اجاره سوئیت و ویلا، رستوران‌داری، هتلداری، و ... مشغول‌اند. شایان ذکر است که در بین جامعه نمونه (شاغلان بخش گردشگری) فقط ۲۴٫۴ درصد شغل دوم دارند و بقیه در یک شغل فعالیت می‌کنند.

یافته‌های توصیفی پرسشنامه دوم

جدول ۴. توزیع درصد و فراوانی جنسیت آزمودنی‌ها (شاغلان بخش کشاورزی و آزاد)

جامعه	آماره		کشاورزی		آزاد	
	فراوانی	درصد	زن	مرد	زن	مرد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۸۰	۸۸٫۸۸	۱۰	۱۱٫۱۱	۵۵	۶۱٫۱
			۳۵	۳۸٫۸۸		

یافته‌های تحلیلی و آزمون فرضیه

سرپناه و مسکن مناسب و مطمئن می‌تواند زمینه‌های امنیت و آرامش روان جامعه را فراهم آورد و موجب دگرگونی‌های اساسی در زمینه روابط اجتماعی شود. جدول ۵ نشان‌دهنده این نکته است که اکثر خانوارهای جامعه نمونه منزل شخصی دارند؛ به طوری که ۶۶٫۷ درصد از کل پاسخگویان مالکیت مسکن خود را شخصی عنوان کردند.

جدول ۵. بررسی وضعیت مسکن تحت تصرف آزمودنی‌ها

جامعه	شخصی		اجاره‌ای		متعلق به والدین		قدیمی		نوساز	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۶۰	۶۶٫۷	۹	۱۰	۲۱	۲۳٫۳	۲۶	۲۸٫۹	۶۴	۷۱٫۱

نوع مسکن اکثر خانوارها در جامعه مطالعه شده، خانه‌های نوساز با ۷۱/۱ درصد است. این آمار نشان می‌دهد با توجه به توسعه گردشگری و افزایش درآمد ساکنان شهر، تمایل آن‌ها برای ایجاد مسکن‌های بهتر و برخورداری از رفاه بالاتر افزایش یافته است و همچنین این مسئله باعث رونق صنعت ساختمان‌سازی و رشد کالبدی شهر خرم‌آباد نیز شده است. همچنین، با توجه به جدول ۶ واحدهای مسکونی تحت تصرف حدود ۰/۴۲ از شاغلان بخش گردشگری بین ۱۰۰ تا ۱۵۰ متر مربع مساحت دارد که با توجه به کمبود زمین و قیمت بالای آن در شهر خرم‌آباد، بیانگر وضعیت اقتصادی مناسب شاغلان بخش گردشگری است.

جدول ۶. مساحت مسکن تحت تصرف خانوارها در جامعه نمونه

جامعه	شاخص‌ها		زیر ۱۰۰ متر		۱۵۰ تا ۱۰۰		۲۰۰ تا ۱۵۱		۲۵۰ تا ۲۰۱	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۳۳	۳۶/۷	۳۸	۴۲/۲	۱۱	۱۲/۲	۸	۸/۹		

جدول ۷. بررسی وضعیت بیمه در جامعه مورد مطالعه (شهر خرم‌آباد)

جامعه	بیمه		درمانی		بازنشستگی		از کار افتادگی		تکمیلی		روستایی	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۷۳	۱۷	۵۱	۵۶/۷	۶	۶/۷	۲	۲/۲	۴	۴/۴	۱۰	۱۱/۱

درواقع، یکی از شاخص‌های توسعه در هر جامعه‌ای برخورداری از بیمه است. همان طوری که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، این شاخص در بین خانوارهای جامعه نمونه ۸۱/۱ درصد است که نشان می‌دهد این خانوارها از نظر برخورداری از بیمه در وضعیت مطلوبی قرار دارند.

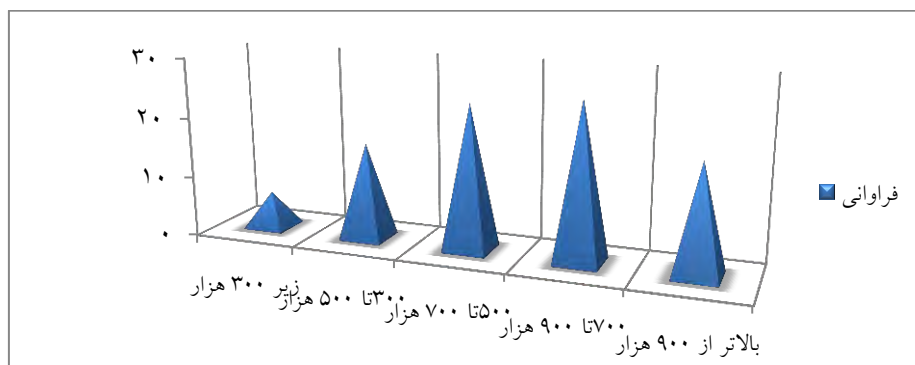
جدول ۸. فرآوانی و درصد شرکت در کلاس‌های آموزشی در جامعه مطالعه شده (شهر خرم‌آباد)

جامعه	شاخص‌ها		بله		خیر	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۴۸	۵۳/۳	۴۲	۴۶/۷		

شرکت در کلاس‌های آموزشی برای خود یا افراد خانواده، اعم از کلاس زبان انگلیسی، نقاشی، خیاطی، موسیقی، و خطاطی یکی از راه‌های ارتقای توان‌ها و قابلیت‌های افراد است. با بررسی جدول ۸ می‌توان این نکته را دریافت که ۵۳/۳ درصد از کل جامعه نمونه در کلاس‌های آموزشی شرکت داشته‌اند.

جدول ۹. توزیع فرآوانی و درصد درآمد سرپرست خانوارهای شاغل بخش گردشگری

جامعه	آماره		زیر ۵۰۰ هزار		۷۰۰ تا ۵۰۰ هزار		۹۰۰ تا ۷۰۰ هزار		۱۲۰۰ تا ۹۰۰ هزار		بالاتر از ۱۲۰۰ هزار	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
ساکنان شهر خرم‌آباد	۶	۶/۷	۱۶	۱۷/۸	۲۴	۲۶/۷	۲۶	۲۸/۹	۱۸	۲۰		

تصویر ۲. درآمد سرپرست خانوارهای شاغل بخش گردشگری

به منظور بررسی میزان درآمد ماهیانه در خانوارهای جامعه نمونه، آن‌ها در ۵ گروه درآمدی تقسیم‌بندی شده‌اند که درصد و فراوانی هریک از گروه‌ها در جدول ۹ ذکر شده است. با بررسی جدول به این نتیجه می‌رسیم که گروه درآمدی ۹۰۰ تا ۱۲۰۰ هزار تومان با ۲۸/۹ درصد بالاترین گروه را به خود اختصاص داده است و گروه درآمدی زیر ۵۰۰ هزار تومان با ۶/۷ درصد کمترین گروه را شامل می‌شود. این مسئله نشان می‌دهد که خانوارهای جامعه نمونه از لحاظ اقتصادی در وضعیت مطلوبی قرار دارند که این امر را می‌توان به نوعی به رونق صنعت گردشگری در شهر خرم‌آباد نسبت داد.

جدول ۱۰. فراوانی و درصد افزایش درآمد در بخش‌های مختلف اقتصادی در شهر خرم‌آباد

بخش‌های اقتصادی	افزایش درآمد									
	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم	
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد
کشاورزی	۲	۲۲	۹	۱۰	۲۲	۲۴	۳۳	۳۶	۲۴	۳۶
صنعت	۵	۵/۶	۷	۷/۸	۱۸	۲۰	۳۲	۳۵	۲۸	۳۱
مشاغل وابسته به بخش گردشگری	۳۹	۴۳/۳	۲۸	۳۱/۱	۱۲	۱۳/۳	۶	۶/۷	۵	۵/۶

بررسی جدول ۱۰ نشان می‌دهد که در میان بخش‌های مختلف اقتصادی، بخش خدمات، و مشاغل وابسته به گردشگری هم از نظر ایجاد اشتغال و هم از نظر افزایش درآمد بیشترین فراوانی و درصد نظر پاسخگویان را به خود اختصاص داده که این مسئله به نوعی بیانگر نقش بسیار مهم بخش خدمات و مشاغل وابسته به گردشگری در اقتصاد شهر خرم‌آباد است که به نوعی زمینه توسعه اقتصادی و افزایش رفاه اجتماعی را فراهم می‌آورد.

جدول ۱۱. مقایسه میزان درآمد در بین مشاغل وابسته و غیروابسته به بخش گردشگری با استفاده از آزمون T مستقل

متغیر	گروه‌ها	شاخص‌ها حجم نمونه (N)		میانگین	مقدار T	درجه آزادی	معناداری	نتیجه	
		میانگین	حجم نمونه					تأیید	رد
درآمد	مشاغل غیرگردشگری	۱۸۰	۵۰۰۹۷۵/۶۱	۸۲۸۴۶۹/۳۹	۱۳/۹۳۸	۸۸	۰/۰۰۰ (**)	**	-
	مشاغل وابسته به بخش گردشگری	۹۰	۸۲۸۴۶۹/۳۹						

** معناداری در سطح ۱٪

با توجه به جدول ۱۱، نتیجه حاصل از آزمون T مستقل نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین افرادی که در بخش مشاغل وابسته به گردشگری فعالیت می‌کنند با کسانی که در مشاغل غیروابسته به گردشگری فعالیت می‌کنند وجود دارد. در واقع، خانوارهایی که درآمد آن‌ها از بخش مشاغل وابسته گردشگری تأمین می‌شود از نظر رفاهی در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارند.

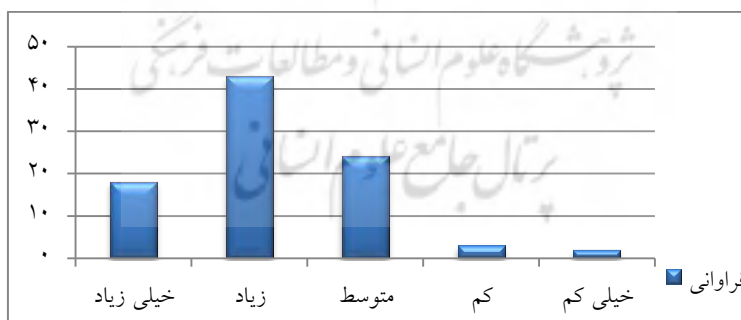
جدول ۱۲. فراوانی و درصد رضایت از شغل اصلی در بین مشاغل وابسته به بخش گردشگری

متغیر	شاخص‌ها		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
رضایت شغلی	۲۱	۴۲٫۹	۱۶	۳۲٫۷	۷	۱۴٫۳	۳	۶٫۱	۲	۳٫۹	۱	۱٫۹

جدول ۱۳. فراوانی و درصد رضایت از شغل اصلی در بین مشاغل غیروابسته به بخش گردشگری

متغیر	شاخص‌ها		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
رضایت شغلی	۲	۴٫۹	۲	۴٫۹	۷	۱۷٫۱	۱۳	۳۱٫۷	۱۷	۴۱٫۵	۱	۲٫۴

میزان رضایت از شغل اصلی یکی از عوامل مهم در ماندگاری یک جامعه در محل زندگی است. با بررسی جدول ۱۲ به این نتیجه می‌رسیم که میزان رضایت از شغل اصلی در بین خانوارهای شاغل در بخش گردشگری جامعه نمونه در شهر خرم‌آباد در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد؛ به طوری که شاخص خیلی زیاد با ۴۲٫۹ درصد، بیشترین فراوانی را دارد.

تصویر ۳. فراوانی میزان تمایل سرپرست خانوار برای ادامه زندگی در شهر خرم‌آباد

تصویر ۳ حاکی از آن است که میزان تمایل سرپرست خانوار برای ادامه زندگی در شهر خرم‌آباد زیاد است؛ به نحوی که اکثر خانوارها مؤلفه خیلی زیاد و زیاد و عده قلیلی از مردم گزینه کم و خیلی کم را انتخاب کردند. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که اکثر مردم شاغل در بخش وابسته به گردشگری در شهر خرم‌آباد رضایت کاملی از محل زندگی و کسب‌وکار خود دارند.

جدول ۱۴. میزان رضایت از شغل اصلی و انگیزه ماندگاری شاغلان بخش گردشگری با استفاده از ضریب همبستگی کندال

جامعه	شاخص‌ها	حجم نمونه (N)	ضریب همبستگی	معناداری	نتیجه	
					تأیید	رد
سرپرست خانوارها		۹۰	۰٫۲۶۲	۰٫۰۰۵ (**)	**	-
فرزندان و همسران سرپرست خانوار		۹۰	۰٫۲۶۵	۰٫۰۲۵ (*)	*	-
					** معناداری در سطح ۵٪	
					*** معناداری در سطح ۱٪	

بررسی ضریب همبستگی کندال نشان می‌دهد که بین رضایت از شغل اصلی و انگیزه ماندگاری همبستگی قوی وجود دارد؛ به طوری که معناداری آن تا سطح ۹۹ درصد است و از سوی دیگر، میزان رضایت همسران و فرزندان سرپرست خانوار در شهر خرم‌آباد از شغل اصلی سرپرست خانوار و انگیزه ماندگاری آن‌ها در این شهر در سطح ۹۵ درصد است (جدول ۱۴).

جدول ۱۵. بررسی میزان تأثیر گردشگری بر مؤلفه‌های کیفی اقتصادی و اجتماعی با استفاده از آزمون کای اسکوئر

متغیر	کای اسکوئر	درجه آزادی	معناداری	نتیجه		
				تأیید	رد	
افزایش فرصت‌های شغلی	۱۶٫۵۵	۴	۰٫۰۰۲ (**)	**	-	
افزایش تنوع شغلی	۱۸٫۷۷	۴	۰٫۰۰۱ (**)	**	-	
افزایش درآمد	۱۱٫۴۴	۴	۰٫۰۲۲ (*)	*	-	
افزایش بزهکاری و جرم و جنایت	۷٫۴۴	۴	۰٫۱۱۴ (NS)	-	*	
افزایش سطح آگاهی و دانش عمومی	۱۹٫۴۴	۴	۰٫۰۰۱ (**)	**	-	
افزایش انگیزه جهت سکونت و رضایت از آن	۱۲٫۰۰	۴	۰٫۰۱۷ (*)	*	-	
					** معناداری در سطح ۹۵٪	
					*** معناداری در سطح ۹۹٪ (NS): عدم معناداری	

همان‌طور که در جدول ۱۵ آمده است، نتایج آزمون کای اسکوئر نشان می‌دهد که در بخش مؤلفه‌های اقتصادی، گردشگری تا سطح ۹۵ درصد باعث افزایش درآمد و تا سطح ۹۹ درصد باعث افزایش فرصت‌های شغلی و افزایش تنوع شغلی شده است و در بخش مؤلفه‌های اجتماعی، گردشگری تا سطح ۹۹ درصد باعث افزایش سطح آگاهی و دانش عمومی و تا سطح ۹۵ درصد باعث افزایش انگیزه جوانان جهت سکونت و رضایت از آن شده است. اما در مؤلفه افزایش بزهکاری و جرم و جنایت شاهد عدم معناداری آزمون هستیم. با توجه به نتایج حاصل از آزمون و سطح معناداری می‌توان فرض (H_1) را به‌منزله فرض مورد قبول تأیید کرد. در واقع، می‌توان این‌گونه عنوان کرد که گردشگری علاوه بر این اینکه عامل بهبود وضعیت اقتصادی شهر خرم‌آباد است، یافته‌های تحقیق حاضر مؤید آن است که توسعه گردشگری شهری باعث ارتقای شاخص‌های اجتماعی در بین افراد جامعه نمونه نیز شده است. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه گردشگری عامل بسیار مهمی در راستای توسعه اقتصادی و اجتماعی است.

جدول ۱۶. نتایج بخش‌های مختلف جهت اثبات فرضیه

بخش	آزمون	نتیجه	
		تأیید	رد
۱. بین توسعه توریسم و افزایش درآمد و تنوع شغلی	رابطه معنادار است	-	-
۲. بین توسعه توریسم و بالارفتن انگیزه سکونت و اشتغال در بین جوانان و بالارفتن سطح آگاهی عمومی	رابطه معنادار است	-	-
۳. بین رضایت‌مندی از شغل اصلی در بین مشاغل وابسته به بخش گردشگری و غیروابسته به بخش گردشگری	رابطه معنادار است	-	-

نتیجه‌گیری

گردشگری به‌منزله یکی از بخش‌های مهمی است که سهم زیادی در افزایش رشد و توسعه، به‌خصوص در شهرهای کشورهای در حال توسعه، دارد. شناخت آثار گردشگری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی خود می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل در جهت افزایش سطح کیفیت زندگی ساکنان منطقه باشد. در این پژوهش، به بررسی اثر گردشگری بر توسعه انسانی (وضعیت اقتصادی- اجتماعی) شاغلان بخش گردشگری در شهر خرم‌آباد پرداخته شد. نتایج حاصل از برآورد تحقیق بیانگر تأثیر مثبت و رابطه معنادار بین توسعه گردشگری و افزایش کیفیت زندگی شاغلان وابسته به بخش گردشگری است؛ به طوری که افزایش درآمد و فرصت‌های شغلی زیادی را موجب شده است. این امر موجب بالارفتن کیفیت مسکن و استفاده از انواع بیمه در بین شاغلان وابسته به بخش گردشگری شده. همچنین، اختلاط فرهنگ جامعه مهمان و جامعه میزبان باعث بالارفتن سطح آگاهی و کاهش جرم و بزهکاری شده است. درنهایت، از تحلیل آمار موجود می‌توان نتیجه گرفت که گردشگری شهری باعث افزایش رضایت‌مندی شاغلان در این بخش و بالارفتن انگیزه جهت ماندگاری در محل سکونت فعلی، یعنی شهر خرم‌آباد، شده و مانعی جهت مهاجرت‌های برون‌شهری بوده است. در نتیجه‌گیری کلی، می‌توان عنوان کرد که بین توسعه توریسم و توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه نمونه رابطه معناداری وجود دارد. در پایان، برای افزایش پیامدهای مثبت گردشگری در شهر خرم‌آباد پیشنهادهایی از قبیل، آموزش و اطلاع‌رسانی به جامعه میزبان و مهمان برای جلوگیری از تعارض فرهنگی، توجه ویژه به انگیزه‌های گردشگران جهت سفر به شهر خرم‌آباد و گسترش و توسعه زمینه‌های موجود در راستای این انگیزه‌ها، بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی در تهیه و اجرای طرح‌های مربوط به گردشگری، تشویق و فراهم کردن زمینه حضور بیشتر بخش خصوصی جهت جذب بیشتر گردشگر، فراهم کردن تسهیلات و شرایط مناسب برای تورها و آژانس‌های گردشگری و استفاده حداکثری از رسانه‌ها جهت تبلیغات وسیع تفرجگاه‌های طبیعی شهری، مراکز مذهبی، مراکز تاریخی و باستانی مطرح می‌شود.

منابع

۱. موحد، علی (۱۳۸۶). گردشگری شهری، انتشارات دانشگاه شهید چمران.
۲. لطفی، صدیقه (۱۳۸۶). «بررسی توسعه گردشگری شهری در تعامل با اکوتوریسم»، دو فصلنامه/اندیشه جغرافیایی، س اول، ش اول.
۳. لطفی، صدیقه؛ شکیبایی، اصغر؛ خیرخواه، زلیخا (۱۳۹۱). «اولویت‌بندی استراتژی‌های توسعه گردشگری با استفاده از تکنیک MCDM»، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، س اول، ش ۳.
۴. لاندنبرگ، دانلد؛ کریشنا مورتی، ام، استاونکا (۱۳۸۳). اقتصاد گردشگری، ترجمه محمدرضا فرزین، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
۵. عظیمی، سیوان (۱۳۹۰). «ارزیابی نقش گردشگری در توسعه پایدار شهری: مطالعه شهر میوان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران.
۶. محمدی، جمال (۱۳۹۲). «تحلیل کیفی بسترها، دلایل و پیامدهای گردشگری به شیوه نظری زمینه‌ای (مطالعه موردی: گردشگران شهر سنج)»، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، س ۲، ش ۷، ص ۱۸۲-۲۰۳.
۷. خاکساری، علی؛ ابراهیم‌نیا سماکوش، سعید؛ دامادی، محمد؛ معزز، وحید (۱۳۹۲). «ارزیابی تأثیرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری شهری بر نحوه زندگی مردم شهر بابلسر»، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، س ۲، ش ۷، ص ۱۸۲-۲۰۳.
۸. رنج‌پور، رضا؛ کریمی تکانلو، زهرا؛ نجفی‌نسب، میرحجت (۱۳۹۰). «بررسی فرضیه توریسم منجر به رشد در ایران طی دوره ۱۳۸۸-۱۳۴۷»، تحقیقات اقتصادی راه‌اندیشه، ش ۳، ص ۱۱۵-۱۳۴.

۹. قدمی، مصطفی؛ غلامیان آقامحلی، طاهره (۱۳۹۰). «بررسی مبادی کیفیت شهرهای گردشگری پذیر با تأکید بر جامعه گردشگران (نمونه موردی: بابلسر)»، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، س ۳، ش ۳.
۱۰. موحد، علی؛ دولت‌شاه، صدیقه (۱۳۸۹). «بررسی ظرفیت‌های گردشگری جهت توسعه گردشگری شهری خرم‌آباد»، فصلنامه جغرافیا و آمایش سرزمین، س اول، ش اول.
۱۱. نوربخش، مرتضی؛ اکبرپور سر اسکانرود، محمد (۱۳۸۹). «نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی کلان‌شهرها»، ویژه‌نامه اقتصاد گردشگری، زمستان ۱۳۸۹.
۱۲. جهانیان، منوچهر؛ نادعلی‌پور، زهرا (۱۳۸۸). مدیریت گردشگری (تعاریف، ماهیت، اجزا)، تهران: جهاد دانشگاهی.
۱۳. مافی، عزت‌الله؛ سقایی، مهدی (۱۳۸۷). «تحلیلی بر گردشگری روستایی در پیرامون کلان‌شهرها»، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ش ۱۰، بهار و تابستان ۱۳۸۷.
۱۴. معصومی، مسعود (۱۳۸۴). ماهیت گردشگری، نشر پیک کوثر.
15. Lee, C, C. Chang, C, P (2007). Tourism Development and Economic Growth, Tourism Management.
16. Rossana, Galdini, (2007). Tourism and the City: opportunity for regeneration.
17. Show, G & Williams, A.M (1994). Critical issues in tourism: A geographical perspectives, Blackwell: Oxford.
18. Timothy, Dallen, J (2005). Aspect of tourism shopping tourism, retailing and leisure, Channel view publications, Toronto.
19. WTO, The World Ecotourism summit, final Report, (2002).
20. Cohen Erik,(2004). Contemporary tourism_ diversity and chang, London: Elsevier.
21. Daryabari, J. and Ebrahimi,H(2010). Review of the Development of Tourism in kashan: Chalenges and Solution, Iranian Jurnal of Tourism and Hospitality.
22. Lanza, A, Markandia, A. and Pigliaru, F (2005). The Economics of Tourism and Sustainable Development , Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
23. Mehrgan, N. and Kordbache, H. and Akbari, A (2012). Foreign Tourism and Human Development in Iran. International Proceedings of Economics Development & research, 50: pp 15- 18.